

ДЕТЕРМІНАЦІЯ ПРОЦЕДУР ПОСТМИТНОГО КОНТРОЛЮ

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, митне законодавство, митний контроль, постмитний контроль.

Об'єктивна необхідність інтеграції України у світову економічну спільноту зумовлює поступове наближення її митного законодавства до міжнародних норм, правил та стандартів. Особливої уваги заслуговує процес впровадження нових форм та інструментів митного контролю. Однією з таких форм є постмитний контроль, який передбачає перевірку вже здійснених суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності операцій шляхом визначення їх законності, економічної доцільності та повноти виконання всіх зобов'язань за результатами таких операцій.

Питанням організації та вдосконалення постмитного контролю присвячені дослідження багатьох українських та зарубіжних вчених, серед яких слід відзначити праці таких авторів як Пісьмаченко Л.М., Вакульчик О.М., Кнішек О.О., Йова К.В., Співак І.В., Пашко П.В., Копцева Л.О. та інші. Проте, більшість досліджуваних питань лише обґрунтовують необхідність створення дієвої системи постмитного контролю в країні, а проблема коригування понятійного апарату постмитного контролю та визначення його економічної суті не приділяється достатньої уваги. Тому проблема детермінації процедур митного контролю є досить актуальною на сьогодні.

Метою даної статті є детермінація поняття «постмитний аудит», визначення його економічного змісту шляхом створення цілісного уявлення про систему митного контролю зовнішньоекономічних операцій. Відповідно до поставленої мети, завданнями статті є:

1. аналіз вітчизняних нормативно-правових актів та міжнародних стандартів, у яких згадуються поняття, тотожні сутності постмитного контролю;
2. дослідження думок провідних вчених щодо трактування процедур митного контролю зовнішньоекономічних операцій, які вже були здійснені суб'єктами господарювання;
3. визначення сутності та економічного змісту поняття «постмитний контроль»;

Регулювання базових питань впровадження та функціонування митного контролю в сучасних економіко-політичних умовах здійснюється Міжнародною конвенцією про спрощення та гармонізацію митних процедур (Кіотська конвенція) та Рамковими стандартами із забезпечення безпеки та спрощення процедур міжнародної торгівлі. Саме ці міжнародні документи визначають необхідність спрощення митного оформлення товарів та прискорення митних процедур на кордоні шляхом подальшої поглибленої перевірки суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності після митного оформлення товарів і транспортних засобів.

Також, згідно з Національною індикативною програмою для України на

період 2011-2013 рр., результатом інтегрованого управління кордоном має стати наближення процедур прикордонного контролю та систем управління до відповідних міжнародних стандартів Європейського союзу, зокрема Митних прототипів (Customs Blueprints) [1].

Однією з цілей Митних прототипів є розвиток і реалізація механізму спрощення процедур торгівлі для зменшення витрат часу на оформлення документації та інші митні формальності. Одночасно Митні прототипи передбачають збереження та посилення функції забезпечення безпеки ланцюга поставок товарів, що передбачає сприяння розвитку міжнародної торгівлі. Таким чином, перед митною службою постає проблема спрощення митних процедур, з одного боку, та забезпечення здійснення ефективного митного контролю та безпеки з іншого. Розв'язати її можна шляхом введення прозорих та однакових процедур митного контролю.

Тобто сучасні умови здійснення зовнішньоекономічної діяльності вимагають проведення так званого постмитного контролю. Щоб чітко розуміти сутність цього поняття, необхідно, в першу чергу, розглянути особливості його вживання як у вітчизняному, так і міжнародному законодавстві. Дані, отримані в результаті аналізу діючих нормативно-правових актів, у яких згадуються поняття тотожні сутності постмитного контролю, наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Сутність постмитного контролю згідно із законодавством України та міжнародними актами

Джерело інформації		Форма, у якій згадується поняття, тотожне сутності постмитного контролю
1		2
Нормативно-правові акти України	Митний Кодекс України [2]	Перевірка системи звітності та обліку товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, - це проведення митними органами на підприємствах дій щодо встановлення відповідності документації про зазначені товари і транспортні засоби вимогам, встановленим цим Кодексом та іншими законами України.
	Постанова Кабінету міністрів від 09.04.2008 р. № 339 «Про затвердження Порядку здійснення контролю за правильністю визначення митної вартості товарів» [3]	Контроль за правильністю визначення митної вартості товарів після завершення операцій їх митного контролю, митного оформлення та пропуску через митний кордон України, який здійснюється митним органом за наявності підстав.
	Концепція реформування діяльності митної служби України на 2011-2015 роки «Обличчям до людей» [4]	Проведений внутрішній та зовнішній аналіз діяльності митної служби України свідчить про наявність значних ресурсів підвищення ефективності, усталеності та надійності здійснення митної справи. Вони можуть бути використані шляхом застосування новітніх технологій інформаційного митного контролю на основі системи аналізу ризикових ситуацій, централізованого митного оформлення і широкого впровадження пост-аудит контролю.

	1	2
Міжнародні документи	Киотська конвенція [5]	Контроль на основі методів аудита - сукупність заходів, за допомогою яких митна служба переконується у правильності заповнення декларацій на товари та достовірності зазначених у них даних, перевіряючи наявні у причетних до декларування осіб відповідні книги обліку рахунків, документи, облікову документацію та комерційну інформацію
	Митний Кодекс ЄС [6]	Митні органи можуть, після оформлення товарів та в цілях впевнення в достовірності відомостей, вказаних у митній декларації, перевіряти будь-які документи та свідчення, які відносяться до даних товарів, або до комерційних операцій, які були проведені до або після випуску товарів, в яких дані товари приймали участь.
	Технічна примітка № 5 «Постмитний аудит» Переговорів Цільового фонду ЮНКТАД щодо спрощення процедур торгівлі [7]	Постмитний контроль являє собою митний контроль, заснований на методах аудиту, який проводиться після випуску вантажів з-під митної варті. Метою таких перевірок є підтвердження точності та достовірності декларацій, що охоплює контроль даних, бізнес-систем, документів та книг бізнес-трейдерів.
	Митні прототипи (Customs Blueprints) [1]	Розробка ефективного та дієвого постмитного контролю та аудиту дозволяє митним адміністраціям виконувати свої задачі (з оформлення та митного контролю товарів, збору доходів) та сприяє торгівлі.

Аналізуючи дані таблиці можна зробити висновок, що у вітчизняних нормативно-правових актах поняття, тотожні сутності постмитного контролю чітко ніде не визначені. Ані в Митному Кодексі України, ані в Постанові Кабінету міністрів «Про затвердження Порядку здійснення контролю за правильністю визначення митної вартості товарів», немає жодних визначень постмитної перевірки. Але в них містяться положення щодо перевірок суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності після митного оформлення, що у загальних рисах відповідає сутності постмитного контролю. Отже, результати аналізу вітчизняних нормативно-правових актів свідчать про початковий рівень впровадження практики проведення постмитних перевірок суб'єктів господарювання в Україні.

Категоріальні визначення постмитного контролю, що містяться в міжнародних документах, також мають певні відмінності. Незважаючи на вищезазначене, сутність усіх понять зводиться до того, що постмитні перевірки розуміють як суттєве зменшення митних процедур під час оформлення та здійснення митного контролю через подальше поглиблення перевірки суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності після факту митного оформлення товарів і транспортних засобів. Усі міжнародні акти, що були проаналізовані, виділяють постмитний контроль як одну з найважливіших форм сучасного митного

контролю, що сприяє розвитку торгівлі, тому що, з одного боку, він дозволяє впоратися із зростаючим обсягом переміщень товарів, з іншого – створює сприятливі умови для учасників зовнішньої торгівлі.

Неможливо наблизити митне законодавство України до міжнародних норм, зокрема до положень Кіотської конвенції в частині запровадження постмитних перевірок, якщо у вітчизняному Митному Кодексі відсутнє визначення цього поняття. Тому одним із основних завдань модернізації українського митного законодавства та наближення його до вимог Європейського союзу є доповнення Митного кодексу України необхідними базовими поняттями. На цьому етапі виникає наступне питання – який термін найбільш доцільно використовувати: «постмитний аудит» чи «постмитний контроль». У нормативно-правових актах України та міжнародних документах спостерігається практика вживання обох цих термінів, що суперечить економічній суті процесу перевірки. У таблиці 2 проведений аналіз думок вітчизняних та зарубіжних авторів щодо визначення та трактування сутності процедур контролю після митного оформлення товарів.

Таблиця 2

Визначення та трактування сутності процедур контролю після митного оформлення різними авторами

№ з/п	Автор	Визначення та сутність процедур контролю після митного оформлення
1	2	3
1	Пашко П.В. [8, с. 8]	Митний пост-аудит контроль – це метод контролю економічних операторів шляхом перевірки їх рахунків, обліку та систем.
2	Співак І.В. [9, с. 148]	Митний пост-аудит – перевірка діяльності учасників зовнішньоекономічної діяльності, що здійснюється після завершення митного оформлення.
3	Копцева Л. О. [10, с. 63]	Митний постаудит – контроль за достовірністю відомостей, які пред'являються для проведення митного контролю та митного оформлення товарів та транспортних засобів після їх випуску у вільний обіг.
4	Казунари И. [11]	Пост-таможенный аудит – это процесс, позволяющий сотрудникам таможи проверять точность деклараций посредством проверки книг, записей, бизнес-систем и всех соответствующих таможенных коммерческих данных физических лиц/компаний, напрямую или косвенно задействованных в международной торговле.
5	Вакульчик О.М., Кнішек О.О. [12, с.52]	Постмитний контроль – система заходів, методів та прийомів, які використовують посадові особи митних органів при організації та проведенні на основі методів аудиту контролю законності, повноти й достовірності відображення зовнішньоекономічних операцій у системі бухгалтерського обліку і звітності, правильності нарахування та своєчасності сплати митних податків і платежів підприємствами – суб'єктами ЗЕД до державного бюджету.

Російський вчений О.О. Берзан стверджує, що принципова відмінність полягає у тому, що митний аудит направлений не на контроль за переміщенням товарів, а на контроль за діяльністю організацій які мають відношення до товарів, що переміщуються через митну границю. При цьому діяльність таких організацій розглядається в динаміці та оцінюється перспектива їх функціонування у майбутньому [13, с. 17].

Отже, у сучасних авторів немає єдиної думки щодо трактування митних перевірок суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності після оформлення товарів на кордоні. У наукових джерелах зустрічаються наступні терміни: постмитний аудит, постмитний контроль, митний пост-аудит контроль і т.д.

Для того, щоб розібратися у множині цих визначень, необхідно розглянути поняття митного контролю. Митний контроль є складовою частиною державного фінансового контролю, він направлений на перевірку дотримання фінансового законодавства та фінансової дисципліни учасниками зовнішньоекономічної діяльності. Згідно з Кіотською конвенцією, митний контроль – це сукупність заходів, що здійснюються митною службою з метою забезпечення дотримання митного законодавства [1]. У довіднику митних термінів Всесвітньої митної організації поняття “митний контроль” визначено як заходи, що застосовуються для забезпечення дотримання законів та інших вимог, контроль за виконанням яких покладено на митні органи.

Митний контроль можна класифікувати за різними критеріями: за природою суб'єктів контролю, завданнями контролю, змістом контрольної діяльності, характером контрольних повноважень, характером відносин суб'єкта контролю з підконтрольним об'єктом. В залежності від стадії, на якій здійснюється перевірка, митний контроль поділяють на «попередній», «поточний» та «подальший» (рис. 1).

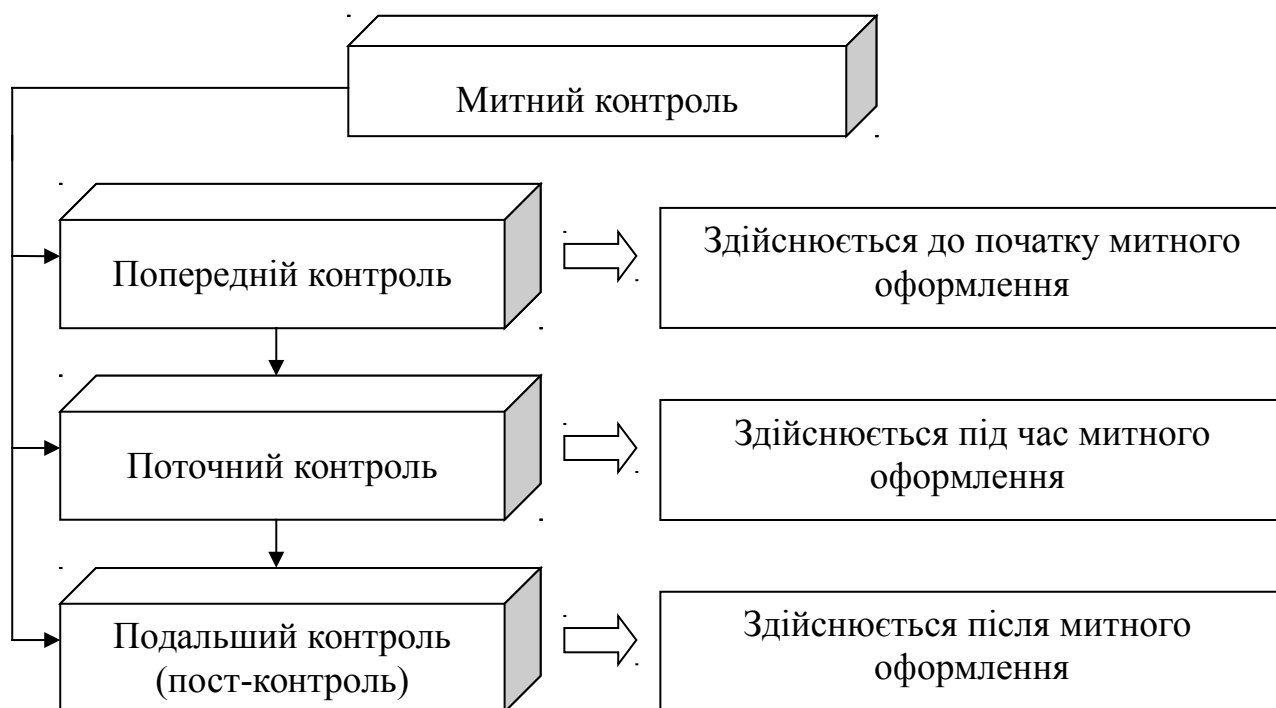

Рис. 1. Класифікація митного контролю за стадіями митного процесу

Попередній митний контроль здійснюється посадовими особами митних органів шляхом перевірки та аналізу інформації, яка міститься в товаросупровідних документах на вантаж, у разі переміщення його через митний кордон країни. Наприклад, проведення митного контролю операцій по ввозу іноземних товарів на митну територію України починається з моменту подачі попередньої митної декларації. Попередній митний контроль має важливе значення для попередження фінансових зловживань.

На стадії поточного митного контролю має місце безпосереднє митне оформлення зовнішньоекономічних операцій. Тобто митними органами виконуються процедури, які пов'язані із закріпленням результатів митного контролю товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, і мають юридичне значення для їх подальшого використання. В Україні така форма митного контролю на даний час є домінуючою.

Останнім часом, розвиненими країнами була запроваджена практика перевірок не тільки на стадіях попереднього та поточного контролю, а й на стадії подальшого контролю. Дана форма митного контролю здійснюється після завершення митного оформлення з метою перевірки діяльності осіб, які беруть участь у зовнішньоекономічній діяльності. Таким чином, постмитний контроль є складовою частиною митного контролю, а отже і державного фінансового контролю.

Однак необхідно зазначити, що впровадження постмитних перевірок суб'єктів господарювання не скасовує використання двох попередніх форм митного контролю. Бо поєднання попереднього, поточного та подальшого контролю дозволяє забезпечити найбільш високу результативність та ефективність митних перевірок. Тому в практиці діяльності митних органів слід широко використовувати всі форми контролю, не протиставляючи їх одна одній.

Співак І.В., Копцева Л.О. та інші автори для визначення процесу перевірки підприємств після митного оформлення товарів схильні використовувати термін «постмитний аудит». При цьому мається на увазі митний аудит, як складова частина державного контролю. Однак, слід зауважити, що аудит є підприємницькою діяльністю, незалежною перевіркою обліку та звітності суб'єктів господарювання. Тобто, дана перевірка здійснюється митними аудиторами – недержавними органами і є предметним аудитом, що відбувається нарівні з іншими видами аудиту. Тому недоцільно ототожнювати митний аудит зі складовою частиною державного контролю, який здійснюють митні органи з метою перевірки діяльності господарюючих суб'єктів у межах своєї компетенції.

Застосування терміну «митний пост-аудит контроль», який використовує в своїх працях Пашко П.В. та яке міститься у Концепції реформування діяльності митної служби України на 2011-2015 роки «Обличчям до людей», взагалі позбавлене економічного сенсу та суперечить сутності митних процедур контролю.

З огляду на вищезазначене, для відображення процесу перевірки митними органами суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності після проходження ними оформлення на кордоні, на нашу думку, доцільно застосовувати поняття

«постмитний контроль». Особливістю такого контролю є застосування методів аудиту в процесі перевірки, таких як проведення оцінки слабких та сильних сторін комерційної діяльності суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності, здійснення її фінансового аналізу і т.д.

Постмитний контроль на основі методів аудиту дозволяє проводити фінансовий аналіз підприємств на основі даних бухгалтерської та податкової звітності, та отримувати найбільш інформативні показники, які даватимуть об'єктивну й точну картину фінансового стану організації, її прибутків та збитків, змін у структурі активів і пасивів, у розрахунках з дебіторами та кредиторами, на підставі яких можна оцінювати можливості організації безперервно функціонувати та виконувати зобов'язання щодо сплати митних платежів, пені та штрафів.

Отже, постмитний контроль – діяльність митних органів з перевірки обґрунтованості та відповідності відображення суб'єктом господарювання в обліку та звітності господарських і фінансових операцій, які пов'язані зі здійсненням зовнішньоекономічної діяльності, із застосуванням методів аудиту. Тому вважаємо доцільним додати дане визначення постмитного контролю до статті 1 «Визначення основних термінів і понять» Митного кодексу України.

За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок про зміщення пріоритетів при здійсненні митного контролю від тотальної перевірки товарів та транспортних засобів при їх митному оформленні до перевірки відповідних документів та відомостей після їх випуску.

Процес впровадження постмитного контролю в Україні знаходиться на початковому рівні, про що свідчить недосконалість нормативно-правової бази та відсутність чіткої методики проведення даної форми перевірок. Множинність поглядів на економічну сутність постмитних перевірок веде до викривленої детермінації цього поняття. Тому необхідно закріпити визначення постмитного контролю на державному рівні шляхом доповнення статті 1 Митного кодексу України.

На сьогодні впровадження постмитного контролю є невід'ємною складовою реформ на шляху до Рамкових стандартів із забезпечення безпеки та спрощення процедур міжнародної торгівлі, а також елементом вдосконалення митної системи країни в цілому.

Література

1. Customs Blueprints – Pathways to modern customs / European Commission. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gumruk.gov.tr/tr-TR/abdisiliskiler/Dokumanlar/customs_blueprint_en.pdf

2. Митний Кодекс України затверджений Законом України від 11.07.2002 № 92-IV зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

3. Постанова Кабінету міністрів від 09.04.2008 р. № 339 «Про затвердження Порядку здійснення контролю за правильністю визначення митної вартості товарів» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon>

nau.ua/doc/?code=339-2008-%EF

4. Концепція реформування діяльності митної служби України на 2011-2015 роки «Обличчям до людей» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.customs.gov.ua>

5. Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур (Киотська конвенція) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.nau.ua/doc/?code=995_643

6. Митний Кодекс ЄС // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu/legislation_summaries/other/111010_en.htm

7. UNCTAD Trust Fund for Trade Facilitation Negotiations Technical Note 5 «Post-clearance audit» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://r0.unctad.org/ttl/technical-notes/TN05_PostClearanceAudit.pdf

8. Пашко П.В. Щодо окремих питань забезпечення ефективності митного контролю // Митна безпека, 2010. - №1. Серія «Економіка». – С. 6-13

9. Співак І.В. Технології митного контролю доцільно удосконалити // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут», 2010. – №2 (6). – С.146-150

10. Копцева Л. О. Вплив міжнародних митних правил на законодавство України щодо митного аудиту // Митна справа, 2010. – № 4 (70). – С. 62-71

11. Казунари И. Доклад по теме «Пост-таможенный аудит» на семинаре по управлению рисками и пост-таможенному аудиту – Синцзянь, КНР, 2005 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.adb.org/Projects/TradeFacilitation/russian/Documents/Post-Clearance-Audit.pdf>

12. Вакульчик О.М., Кнішек О.О. Концептуальні засади діяльності митних органів з постмитних перевірок суб'єктів ЗЕД // Вісник академії митної служби України. – 2009. – № 2. – С. 46–54

13. Берзан А.А. Развитие методических основ посттаможенного контроля: Автореферат дис....канд. эконом. наук: 08.00.05 / Государственное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Российская таможенная академия». – М., 2007. – 25 с.

Резюме

У статті досліджені точки зору сучасних авторів на сутність митних перевірок та проаналізовані існуючі категоріальні визначення даного поняття. За даними результатів дослідження визначена сутність та економічний зміст постмитного контролю, який базується на методах аудиту, та сформульовано його визначення.

Резюме

В статье исследованы точки зрения современных авторов на сущность таможенных проверок и проанализированы имеющиеся категориальные определения данного понятия. По данным результатов исследования определена сущность и экономическое содержание посттаможенного контроля,

основанного на методах аудита, и сформулировано его определение.

Summary

In article are researched the points of view of modern scientists on entity of customs inspections and analyzed available categorial definitions of the given concept. According to results of research the essence and the economic maintenance of the postcustoms control based on methods of audit is defined, and its definition is formulated.

Рецензент доктор економічних наук, професор В. Ф. Максимова